

Je hebt geen kind!

Graubünden, november 1916

Eindelijk dook de trein op uit de donkere tunnel en braakte zwarte rookwolken uit die opstegen naar de hemel boven het Zwitserse landschap. De eerste klasse reed nu in de volle zon. Het licht viel door de ruiten van de wagons en brak in kristallen glazen en monocles, zodat een paar heren – de dames waren in de minderheid – met hun ogen knipperden en hun glazen hieven om bij de aanblik van het sneeuwlandschap met elkaar te proosten.

Ze waren allemaal op weg naar Davos. Sommigen konden in alle luxe de wereldbrand ontvluchten, anderen wilden er hun zaken regelen, die voor een deel dankzij de oorlog beter liepen dan ooit. Terwijl Europa in brand stond en mannen op de slagvelden met miljoenen vielen ontmoetten industriëlen, Europese hoge adel, kunstenaars en intellectuelen – kortom, de elite uit de hogere kringen – elkaar in Davos. Men liet zich in achterkamers champagne serveren, discussieerde bij oesters, sigaren, cognac, koffie en Zwitserse chocola over nieuwe ideeën voor het komende tijdperk. Het einde van monarchieën stond voor sommigen vast, ze zagen de eeuw van de democratie nu werkelijkheid worden.

Bijna iedereen die zijn geld in de oorlogseconomie winstgevend had belegd was bang voor het socialisme en het communisme. Er werden verdragen gesloten die geen landsgrenzen en geen nationale trots kenden, er werd aan touwtjes getrokken en er werden strategieën bepaald om de bankrekeningen te spekken en na de oorlog niet als verliezer achter te blijven – wie deze slachting ook zou winnen.

In Davos, een afgelegen klein kuuroord in de bergen en absoluut neutraal, werd zo de toekomst van het continent vormgegeven.

Voornamelijk door mannen die daarbij aan de punten van hun snor draaiden – maar ook door vrouwen aan wie niet te merken was hoe meedogenloos ze voor een idee zouden doden.

Langzaam tufte de locomotief bergopwaarts. De met sneeuw bedekte heuvels reflecteerden het koude zonlicht en er leek geen eind te komen aan de trein. Nu reed de tweede klasse de heldere witte wereld in en pas nadat de loc al achter de volgende berg verdwenen was kwamen de wagons van de derde klasse uit de tunnel tevoorschijn.

Ook in dit achterste deel van de trein heerste een montere stemming, want ze waren allemaal op z'n minst voor een paar weken aan de ellende ontsnapt. Dicht op elkaar gedrongen zaten hier degenen die vanavond niet in een schoon opgemaakt veren bed zouden vallen. Er werden sigaretten gerookt, geen sigaren. Het ging overwegend om Zwitserse grenssoldaten met verlof, maar er waren ook Duitse soldaten onder de reizigers die gewond waren in de oorlog en het geluk hadden om voor herstel naar de bergen gestuurd te worden. Velen hadden aan het front iets verloren – een oog, een been, een kameraad, en in elk geval de hoop.

De enige vrouw onder hen was een jonge verpleegster. Ook zij had iets verloren, maar ze had ook iets meegebracht uit deze oorlog.

Toen haar coupé opdook uit de donkere tunnel en het zonlicht op haar mooie zorgelijke gelaat viel reageerde ze niet. Ze knipperde niet, er verscheen geen glans in haar blik, er werd geen blijdschap om het weerzien met de vertrouwde bergtoppen van haar vaderland weerspiegeld in haar ogen. Alleen haar mond verraadde met een licht trekken enige emotie.

Johanna Gabathuler wilde zich verheugen op haar thuiskomst, maar dat kostte haar moeite. Gedurende haar tijd aan het front zou haar vader een man voor haar zoeken. Met die voorwaarde had ze ingestemd, en haar zus had haar bij hun laatste telefoongesprek verteld dat die zoektocht met succes was verlopen. Wie het was had Mathilde niet verklapt. Johanna staaarde naar de witte wereld achter de ruiten. Ook haar Rode Kruis-uniform was wit. Ze

staarde naar buiten zoals ze daarnet naar het zwart in de tunnel had gestaard.

Haar handschoenen waren eveneens wit. Haar linkerhand lag op haar bovenbeen, de rechter lag op haar buik. Papa zou een oplossing vinden. Hij had er altijd een gevonden. En haar zus was lief geweest aan de telefoon toen Johanna haar alles had verteld. Het komt wel goed, had ze gezegd, niet huilen, kom naar huis.

Johanna Gabathuler stond op en keek naar het bagagenet boven haar hoofd. Ze vond het vreselijk om om hulp te moeten vragen. Toch kon ze in haar toestand die zware koffer beter niet zelf naar beneden tillen. Toen ze toch een poging waagde raakte de welving van haar buik per ongeluk het gezicht van een dommelende soldaat. Hij werd wakker en keek verward op. Zodra hij doorhad wat er gebeurde sprong hij op en schoof Johanna zachtjes opzij. Zijn linkerhand zat in het verband.

‘Laat mij maar,’ zei hij.

Ze had de afgelopen maanden veel soldaten ontmoet, uit alle delen van het Duitse Rijk waren ze naar het westelijk front gestuurd. In moeilijk verstaanbare dialecten hadden ze over hun thuis verteld, over hun liefste en over kinderen, en mannen die zelf nog bijna kinderen waren over hun moeder. Dit was een Zwitser, hij kende de oorlog alleen van verhalen.

‘Moet je er hier uit?’ vroeg hij.

Toen ze dat bevestigde gebaarde hij met een hoofdknikje dat hij haar koffer naar de deur zou dragen.

Johanna liep voor hem uit, ze drong zich door het smalle gangpad, stapte over laarzen en langs de hongerige blikken van soldaten.

‘Waar kom je vandaan?’ vroeg haar kofferdrager en hij bleef staan toen ze bij het eind van de coupé waren aangekomen.

Johanna keek hem aan.

‘Verdun.’

Hij lachte, net als twee andere soldaten die het korte gesprekje gevolgd hadden.

‘Nee, serieus. Waar ben je geweest? Ook aan de grens?’

‘Infanterieregiment 81. Eerst bij Andechy en daarna in Verdun.’

‘Heb je... in dat bloedbad gezeten?’ vroeg de soldaat en hij wan-

kelde even toen de trein piepend vertraagde. Hij moest met zijn verbonden hand steun zoeken bij de wand van de coupé om niet tegen Johanna aan te vallen en zijn gezicht vertrok van pijn. Nog steeds wilde hij haar antwoord als een grapje opvatten, maar iets in de blik van de verpleegster vertelde hem dat ze de waarheid sprak.

Johanna keek naar de kleine gebouwen buiten die ze passeerden en knikte nauwelijks merkbaar. Haar hand lag beschermend op haar buik.

Toen het perron was leeggestroomd en de trein verder reed in de richting van Davos liet Johanna haar blik over de bergtoppen dwalen alsof ze die nu pas zag, en op slag werd ze zich bewust van haar eigen nietigheid. Dat gevoel was haar vertrouwd uit haar kindertijd, maar het was nog nooit gepaard gegaan met het gevoel van machteloosheid dat nu bezit van haar nam. Vroeger had ze bij de aanblik van die reuzen eerbied, maar ook genegenheid gevoeld. Nu voelde ze zich klein en verloren op het volkomen verlaten onbekende perron. Mathilde had aan de telefoon tegen haar gezegd dat ze twee haltes voor Davos moest uitstappen. Waarom eigenlijk?

‘Johanna! Eindelijk!’

De bekende stem rukte haar uit haar overpeinzingen. Mathilde.

Haar zus, die vier jaar ouder was dan zij, had nog altijd de strenge uitstraling van een oudere vrouw. Wat niet verbazingwekkend was, omdat ze haar kindertijd min of meer had overgeslagen. De moeder van de twee zussen was bij Johanna’s geboorte gestorven. Hun vader had altijd zonder enig berouw en zelfs met trots gezegd dat Mathilde op haar vierde jaar al volwassen was geworden.

Nu ze onstuimig naar Johanna toe rende lag er op haar anders zo ernstige gezicht een kinderlijke grijns en bij Johanna kwamen herinneringen op aan hun kindertijd, en daarmee kreeg ze ook eindelijk het gevoel van thuis-zijn. De zussen vielen elkaar in de armen, ademden de warmte en de geur van de ander in en om het buikje tussen hen in moesten ze allebei lachen.

Ze lieten elkaar weer los. Johanna boog haar hoofd om met haar bovenarm over haar gezicht te vegen. Mathilde bette haar ogen met

een zakdoek en slaakte een diepe zucht. Zo snel lieten de zorgen zich niet opzijzetten.

‘Ik heb elke dag gebeden dat je heelhuids thuis zou komen. Julie... allebei.’ Bij die laatste woorden legde ze haar handen even heel licht op Johanna’s buik. Mathilde schudde vluchtig haar hoofd, verbijsterd en tegelijkertijd lichtelijk geamuseerd. Daarna nam de volwassen grote zus weer de leiding: de ernst keerde terug op haar gezicht en verjoeg de glimlach alsof hij een indringer was. Ze rechtte haar rug en sloeg een grijze wollen omslagdoek om Johanna’s schouders. Die keek haar zus liefdevol aan.

‘Dank je wel dat je me helpt. Maar... waarom wilde je hier afspreken? Waarom niet thuis?’ vroeg Johanna en ze trok de omslagdoek dichter om zich heen.

‘We hebben een privékamer bij de diaconessen gereserveerd. En een heel ervaren vroedvrouw.’

Mathilde bukte zich naar de koffer. Toen Johanna was vertrokken was het leer nog smetteloos geweest en de sluitingen hadden geglansd. Nu was de koffer gekrast, gedeukt en versleten, zoals bijna alles wat van het front naar huis terugkeerde.

Mathilde pakte Johanna’s koffer op en wilde weglopen, maar Johanna aarzelde. Haar zus knikte haar bemoedigend toe.

‘Kom mee. Alles komt goed.’

*

De weeën kwamen op het laatst om de paar minuten. Daarna regen ze zich aaneen tot één golf van pijn waar geen eind aan leek te komen. Johanna was nat van het zweet en ze had het gevoel dat ze uit elkaar scheurde. Ze schreeuwde zoals ze nog nooit in haar leven had geschreeuwd.

Mathilde stond hulpeloos en ellendig naast de vroedvrouw die al veel kinderen op de wereld had geholpen in deze kamer, die kaal en sober was, op een eenvoudig houten kruis aan de muur na. Onder haar verschoven kapje piepte de grijze aanzet van haar haar tevoorschijn en terwijl Johanna brulde van pijn en perste, perste tot haar hoofd, haar onderlichaam, de hele wereld leek te exploderen,

vertrok de oude diacones geen spier. Ze gaf rustig haar instructies en deed wat ze moest doen, en met de laatste perswee duwde Johanna het kleine lijfje het koude universum in.

De pijn beroofde haar niet van haar zinnen; integendeel, die versterkte haar zintuigen en ze nam alles veel scherper en duidelijker waar: het ruisen in haar oren, het geluksgevoel en de metalige geur van bloed. Ze blies een teug gebruikte lucht uit en liet alle opgestuwde energie ontsnappen, en toen ze alles had uitgeademd, had geschreeuwd en geperst hoorde ze het dunne stemmetje van het levende wezen dat in haar was uitgegroeid tot een mensje. Het leefde, het was hier bij haar.

‘Alles zit erop en eraan,’ zei de vroedvrouw kalm en ze sneed de navelstreng door. ‘Een meisje.’ Ze doopte een doek in de kom met warm water die al klaarstond en waste het kind, tilde armpjes en beentjes op, veegde voorzichtig over het gezichtje en buikje, en bette het droog.

Johanna deed een ogenblik volkomen uitgeput haar ogen dicht, maar niet lang. Een golf van warmte stroomde door haar heen; ze deed haar ogen weer open en keek naar haar kind. Daar lag het, daar lag haar dochter, klein en... perfect. Haar armpjes maakten de eerste bewegingen, haar nietige vingertjes grepen in de leegte. Alles aan haar kind was ongelooflijk en betoverend. *Een wonder* – meer kon Johanna niet denken, meer wilde ze ook helemaal niet denken. Ze wilde eindelijk haar kind vasthouden, haar kussen, haar geur opsnuiven.

‘Elli,’ zei ze zacht en ze stak een hand uit. Het was Erichs laatste wens geweest om haar zo te noemen. ‘Ze heet Elli,’ bekrachtigde Johanna nog eens en ze keek naar Mathilde. Haar zus had vochtige ogen, sloeg haar wimpers neer en veegde merkwaardig verwoed over haar wangen alsof ze haar tranen ongedaan wilde maken en niet wilde erkennen dat ze hilde.

De vroedvrouw had het kind in een deken gewikkeld en tilde het nog steeds schreeuwende bundeltje op. Ongeduldig, bijna gretig stak Johanna haar beide armen uit om haar dochter aan te nemen. Ze voelde een trekken in haar borsten, de melk stuwde, maar de diacones wendde zich af. Verward keek Johanna naar Mathilde, die

nu een stap dichterbij kwam en haar hand pakte. De vroedvrouw liep met Elli in de richting van de deur.

‘Waar gaat ze heen?’ wilde Johanna vragen, maar de woorden bleven in haar keel steken voordat ze ook maar bij haar lippen waren gekomen. Was er iets mis met Elli? Moest ze verzorgd worden, ging het niet goed met haar? De vroedvrouw bleef staan toen de deur openging en een non binnenkwam, gevolgd door haar vader. Eindelijk! Hij had het dus toch gehaald.

Maar Johanna’s glimlach werd niet beantwoord, er lag geen warmte in zijn blik. Peter Gabathuler liep in plaats daarvan de kamer in alsof het de keuken van zijn kuuroord was. Onder zijn snor, die overging in bakkebaarden, waren zijn lippen op elkaar geperst, zijn onbehaarde kin was koppig vooruitgestoken en zijn ogen waren tot spleetjes geknepen. Hoewel hij een stevig postuur had leek hij gekrompen. Hij keek niet om, verwaardigde zijn kleindochter met geen blik en knikte de vroedvrouw terloops toe alsof ze een personeelslid was dat vuile tafelkleden naar de waskeuken bracht. Zwijgend verliet ze met de schreeuwende Elli de kamer.

Wat gebeurde hier?

Johanna keek vertwijfeld van de deur die dichtging naar haar vader. Het huilen van de baby in de gang klonk nu gedempt, werd zachter en zachter, en was uiteindelijk helemaal niet meer te horen.

‘Papa...?’

Gabathuler bleef bij de deur staan en zweeg. Hij keek naar het houten kruis aan de muur. Johanna keek op naar Mathilde. Haar zus zou haar vast alles kunnen uitleggen.

‘Wat...? Elli... ELLI!’ riep Johanna uit. Haar vader wendde zijn blik af. Mathilde sloot haar ogen en zei met gesmoorde stem: ‘Het... Het is beter zo... voor iedereen.’ Daarna draaide ze zich om en vluchtte de kamer uit.

En pas nu Johanna alleen was met haar vader en hij nog steeds met een grimmig gezicht bij de deur stond, zijn hoed in zijn hand, in een dikke mantel gehuld, drong het besef tot Johanna door, als een sneeuwlawine, als een stomp in haar maag. Het was een plan geweest. Mathilde en papa hadden dit zo geregeld. Haar ogen wer-

den groot en haar mond viel open toen ze begreep dat haar zus dit al die tijd geweten had. Op het station al. Erger nog: Mathilde moest dit allemaal georganiseerd hebben.

‘Johanna. Je hebt geen kind!’ zei haar vader resoluut.

Terwijl hun ogen elkaar voor het eerst ontmoetten begonnen Johanna’s slapen te bonzen. Haar ademhaling kwam met horten en stoten, de wereld kantelde en dreigde helemaal weg te vallen. Ze was leeg, zo leeg; ze had een kind ter wereld gebracht, Elli, die ze zomaar van haar afpakten. Hoe konden ze Elli van haar afpakken? Ze was het enige wat haar nog met Erich verbond, het enige wat ze nog had. Was dat werkelijk haar vader? Die altijd alles wat ze wilde had goedgevonden? Zelfs haar wens om als verpleegster naar het front te gaan? Had hij daarnet echt ‘Je hebt geen kind’ gezegd?

Jawel, ik heb wel een kind, jouw kleinkind Elli, mijn dochter, heb je niet gezien hoe mooi ze is!

Johanna was te zwak, verlamd van schrik, ze kon geen woord uitbrengen.

Haar vader keek haar met een donkere blik aan. Als er achter die blik strijd woedde kon Johanna het niet zien.

‘Als iemand te weten komt dat jij dat wicht op de wereld hebt gezet beland je in de gevangenis! Dus geen woord, tegen niemand. Hebben we elkaar begrepen?!’

Zo dreigend had hij nog nooit gesproken, en al helemaal niet tegen haar. Johanna’s mond, die nog openhing, begon geluidloos te beven en toen haar vader zich omdraaide en met de non de kamer uit ging kwam er een kreet over haar lippen die haarzelf vreemd in de oren klonk. Ze schreeuwde steeds harder, nog harder dan tijdens de bevalling, want nu waren het woede en wanhoop die zich een weg naar buiten baanden.

Maar Johanna was alleen in de kale kamer. Alleen de muren hoorden hoe ze de naam van haar dochter uitschreeuwde en die stonden stil en ongeïnteresseerd om haar heen.

Alles komt goed

Na de bevalling bleef Johanna bij de zusters diaconessen. Gedurende de dagen van haar kraambed was ze volkomen apathisch en ze staarde door het raam naar buiten zonder iets te zien. Ze sprak geen woord met de zusters die voor haar zorgden. Ze verzorgden haar, wasten haar, verschoonden haar lakens en brachten haar thee en kippenbouillon, die ze zwijgend opdronk, waarna ze zich naar het toilet sleepte en alles weer uitspuugde. Elke dag was een beproeving en ze huilde zichzelf in slaap. Haar borsten waren gespannen en deden pijn; de melk stuwde en pas na paar dagen werd dat eindelijk minder.

Niemand mocht weten dat ze al terug was in Zwitserland. Als ze haar zo zagen zou er onmiddellijk geroddeld worden: haar gezicht was voller dan gewoonlijk en haar lichaam zag eruit als in de vierde maand van haar zwangerschap. Als Johanna in de spiegel keek vroeg ze zich af hoe ze haar buik, die wat dikker was dan normaal, moest verbergen voor haar collega's, patiënten en niet in de laatste plaats voor haar verloofde. Want wanneer ze terugkeerde naar het kuuroord zou ze niet om een kennismaking heen kunnen.

De zusters schenen ervaring te hebben met dit specifieke probleem. Toen er twee weken waren verstreken en Johanna zich weer enigszins pijnvrij kon bewegen hielpen ze haar met inzwachtelen. Ze snoerden haar in als in een korset. Uit het kuuroord waren een paar kleren van Mathilde gebracht die iets ruimer vielen en door Johanna's gebrek aan eetlust was haar ronde gezicht smaller geworden. Ze trok een van de jurken aan. Hij paste.

Voor de spiegel probeerde ze een houding aan te nemen die een geloofwaardige versie moest voorstellen van een Johanna die alleen een maandenlange inzet aan het front achter de rug had. Kon ze dat? Wilde ze dat? Ze had twee weken lang nergens anders aan

gedacht en was tot de conclusie gekomen dat er voorlopig niets anders voor haar op zat. Wat kon ze doen?

Het weeshuis vinden waar Elli naartoe gebracht was? En dan? Haar eigen kind ontvoeren en Zwitserland ontvluchten? Waar moest ze heen? De hele wereld was in oorlog, het hele continent stond in brand en er was geen enkele plaats waar zij als vrouw alleen met een zuigeling naartoe kon.

Nee, ze zou het spelletje mee moeten spelen, een andere mogelijkheid was er niet. Ze zou zich aan papa's regels houden, zoals ze altijd al had gedaan, als de mooie dochter van de directeur van het kuuroord.

Ze haalde diep adem, trok haar buik nog wat verder in, draaide zich opzij, strekte haar bovenlichaam en bekeek haar spiegelbeeld. Een paar seconden bleef ze zo staan. Toen zakten haar schouders naar voren en de tranen sprongen in haar ogen.

Johanna legde haar voorhoofd tegen het koele glas.

Wat haatte ze zichzelf erom dat ze Mathildes woorden had geloofd.

Alles komt goed.

Wat had ze er argeloos op vertrouwd dat haar vader een oplossing zou vinden.

Ze hadden Elli van haar afgepakt!

Johanna snikte het uit als ze aan de handjes van haar dochter dacht, de nietige vingertjes die onbeholpen door de lucht zwaaiden, op zoek naar haar moeder.

Je hebt geen kind.

Geen Elli.

Ook geen Erich.

Ze droogde haar tranen en keek zichzelf in de spiegel in de ogen.

En geen vader meer, dacht ze woedend.

En geen zus.

Het verloofde paar

Een week voor Kerstmis keerde ze terug naar Davos. Al was ze nog steeds zwak, ze ging meteen aan het werk. En ondanks alles deed het haar goed om weer op te gaan in de routine van het verpleegstersbestaan. Vergeleken met het militaire hospitaal achter het front waren de condities hier in het sanatorium paradijselijk.

Haar favoriete collega zuster Bigna zoende haar uitbundig op beide wangen, blij dat Johanna heelhuids terug was. Ook het weerzien met haar nichtje, Klara, bracht wat licht in haar bestaan, maar het gaf haar tegelijkertijd een steek van pijn toen het kind haar om de hals viel en haar zachte haar tegen Johanna's neus kriebelde.

Uiteraard waren er tijdens haar afwezigheid patiënten vertrokken of gestorven, en er waren nieuwe patiënten gearriveerd: hooggeplaatste militairen, soldaten, ambassadeurs en mensen van adellijke afkomst. Een Duitse gravin leende haar allerlei boeken: *Der Gaukler von Bologne*, *The voyage out*, maar ook *Vom Kriege* van Clausewitz. Johanna verslond alles, wat haar depressieve gedachten op afstand hield. Ilse von Hausner – zo heette de gravin – stelde vragen over haar werk aan het Duitse front bij Verdun en ze discussieerde even serieus met Johanna over de garderobe van andere gasten als over de wereldpolitiek. Verder was er nieuw personeel aangenomen. Twee verlegen jonge verpleegsters uit Frans-Zwitserland en een uiterst beleefde en gereserveerde chirurg die Mangold heette en uit Duitsland kwam.

Zo wekte de dagelijkse sleur tegen de verwachting in al snel weer een schijn van normaliteit. Soms, wanneer er tijdens haar werk extra veel van haar gevergd werd, slaagde ze erin een paar uur niet aan Elli denken. Maar 's avonds zat ze met een boek in haar handen en staarde naar de zinnen. Er drong geen woord tot haar door. In de drukte van het dagelijks leven in het sanatorium

lukte het haar meestal wel om te verdringen wat papa en Mathilde haar hadden aangedaan. Maar 's avonds werd ze geplaagd door de beelden. Hoe haar vader met koude ogen plotseling de kraamkamer was binnengestapt en Elli had laten meenemen. Mathilde die haar tranen afveegde alsof ze onterecht vloeiden. Op die avonden, als ze een boek op haar schoot hield zonder een bladzijde om te slaan, vroeg ze zich af wat er in haar leven eigenlijk nog de moeite waard was.

Het ergste was dat Elli ergens daarbuiten was en ademde, hilde, lachte! Johanna geloofde dat ze het beter zou kunnen verdragen als haar kind dood was geweest dan dit niet weten wat er met haar gebeurd was. En ze schaamde zich tegelijkertijd voor die gedachte. Maar dat iemand anders haar kleine meisje voedde, haar in de armen hield, tegen haar borst drukte... Hoe moest ze met die wetenschap leven zonder gek te worden?

Ze vroeg zich af hoe ze ooit had kunnen instemmen met de eis van haar vader. Het kostte haar moeite om het zich nu nog te herinneren, maar de belofte dat ze na haar terugkeer zou trouwen was de enige manier geweest om weg te komen uit Davos, op z'n minst tijdelijk. Uitsluitend op grond van deze afspraak had haar vader – na eindeloze ruzies – toegegeven aan haar wens om als verpleegster gewonden op het slagveld te helpen.

Of had ze misschien diep in haar hart al verlangd naar wat er daarna gebeurd was? Met Erich? Had iets in haar geweten dat zo'n missie in Duitsland de enige kans was om van het voor haar uitgestippelde pad af te wijken? Toen ze ontdekte dat ze zwanger was van Erich had ze van een huwelijk uit liefde gedroomd. Ze zou voor hem zelfs haar geliefde bergen hebben verlaten. Zoals haar moeder Rusland had verlaten voor papa – voor zover het tenminste waar was wat Olga Belova vertelde: het was de grote liefde geweest tussen haar ouders.

Des te hartelozer vond Johanna het dat ze nu met iemand moest trouwen die haar vader had gekozen op basis van puur zakelijke

overwegingen. Papa had *Großrat** Thanner uitverkoren en die had ingestemd. Een politicus en zakenman, tien jaar ouder dan zij, welgesteld en gerespecteerd – en niet haar type. Ze kende hem van gezicht, hij was al vaak in het restaurant van het sanatorium te gast geweest en hij had zijn ogen niet van haar af kunnen houden. Ze had nog nooit ook maar een zweem van aantrekkingskracht gevoeld – eerder afkeer en in het beste geval onverschilligheid. Thanner was het soort man dat het liefst zichzelf hoorde praten; gesprekspartners waren voor hem hooguit mensen die hem steekwoorden gaven en dat gold met name voor vrouwen.

En nu was er een advertentie in de krant geplaatst en ook in de vitrine voor de kerk was het aangekondigd: de bekendmaking van hun verloving.

Er was geen weg terug, het was officieel: zij, Johanna Gabathuler, zou trouwen met *Großrat* Rudolf Thanner. Vandaag, op kerstavond, zouden ze zich voor het eerst samen in het openbaar vertonen. En zij zou zoals ze van kinds af aan had geleerd een vrolijk gezicht trekken en de rol spelen die ze bijna automatisch aannam als ze het kuuroord binnenging. Want voor de patiënten en gasten was er maar één Johanna Gabathuler: zuster Johanna, Cronwalds zonnestraaltje.

Met haar stralendste glimlach liep ze de brede trap af en werd met enkele oprecht gemeente ‘ahs’ ontvangen door de gasten en patiënten die in de foyer van het luxueuze sanatorium stonden. Hoofden werden omgedraaid, alle aandacht ging uit naar het verloofde paar. Rudolf Thanner deed een paar stappen naar Johanna toe en stak zijn hand naar haar uit. Toen hij haar bovenarm vastpakte voelde ze de onaangenaam vochtige warmte van zijn hand op haar huid. Hij boog zich naar voren, bracht zijn rozige lippen naar haar toe en drukte een vluchtige kus op haar wang. Ze gaf hem een arm en gelukkig werd eindelijk de champagne gebracht. Die had ze hard nodig om deze avond door te komen. Peter Gabathuler gaf Thanner

* *Großrat* is de titel van een lid van de *Großer Rat*, een Zwitsers kantonsparlement (noot vertaler).

een sigaar, het meest schoonvaderlijke gebaar dat denkbaar was.

Nadat ze hadden geproost en gedronken, de punten van de sigaren hadden geknipt en ze hadden aangestoken, liepen ze langzaam de zaal in waar het naar dennengroen geurde, langs de met witte kleden gedekte tafeltjes, namen gelukwensen in ontvangst en proostten met elkaar. De pianist speelde 'Es ist ein Ros entsprungen' en ten slotte namen ze plaats aan de eretafel voor het podium.

Daar zat Johanna nu naast haar verloofde aan het tafeltje, omringd door verraders, haar familie: haar vader in een zwart rok-kostuum met een wit overhemd en gedessineerde das; haar zus Mathilde in een donkere hooggesloten japon met lange beschaafd gepofte mouwen; Mathildes echtgenoot Jorin Caduff, hoofdcommissaris van politie in Davos, die in uitgaanstenuue was verschenen. Jorin zag er altijd slaperig uit en had een goedmoedige flegmaticke uitstraling, waardoor men hem in principe onderschatte. Ook nu keek hij als een goudvis in een kom uitdrukkingloos voor zich uit. Klara, de dochter van het tweetal, zat opgewonden op haar stoel te draaien en Mathilde moest haar telkens tot rust manen.

Johanna glimlachte als een pop.

Ze nam slechts een paar hapjes van de bouillabaisse, maar hield een paar keer haar lege glas op naar de kelner. Vandaag dronk ze voor het eerst in maanden weer alcohol en na de eerste slokken champagne in de foyer had ze zich wat beter gevoeld. Ze stond heel zakelijk even stil bij haar gevoelens en besepte dat drank alles makkelijker te verdragen maakte. Johanna vroeg om nog een glas. Aan de bezorgde blik van haar zus schonk ze geen enkele aandacht.

Toen Thanner na de soep zijn hand op de hare legde was Johanna blij met de witte handschoenen die ze droeg. De herinnering aan de slappe aanraking in de foyer lag nog op haar huid, de warmte die niets aangenaams had. Daar kwam de geur van alcohol en sigaren bij die in zijn baard hing, die bij zijn begroeting in haar wang had geprikt.

Thanner hield een van zijn monologen over de banken, de economie, rendement...

Johanna keek naar haar hand, die onder de zijne begraven lag. De

verlovingsring zat strak om haar vinger, zo strak dat hij haar het gevoel gaf alsof hij haar wilde wurgen. Het liefst zou ze hem van haar vinger rukken, de hand van de Großrat van zich af schudden en hem erbij, en ook het leven dat haar vader voor haar bedacht had: de glimlachende echtgenote zijn aan de zijde van deze politicus en succesvol zakenman die zich met zijn transacties zelfs verrijkte aan de oorlog.

Op de tafeltjes flakkerden kaarsen in kerststukjes die versierd waren met koperen engeltjes, trompetten en sterren. Johanna had het gevoel dat zij ook niet meer dan decoratie was.

Op het podium naast de vleugel prijkte een kerstboom van abnormale afmetingen. De slanke kaarsen brandden rustig en wisten niets van de ellende en de doden op de slagvelden en in de loopgraven; ze wisten niets van een Elli die haar eerste woordjes zegt, leert lopen, danst, lacht, zingt, huilt en haar moeder mist, een Elli die zich verstoten voelt en haar moeder begint te haten.

Johanna werd van zijn aanraking verlost toen de hoofdgang werd geserveerd. Thanner pakte zijn bestek en wijdde zich aan de noedels en gekonfijte eend op zijn bord.

‘Eigenlijk wilde de Bondsraad zwaargewonden van alle oorlogspartijen opnemen,’ zei hij en hij doopte een stuk vlees in de donkere saus en bracht het naar zijn mond. Kauwend liet hij zijn blik door de zaal over de mannen en vrouwen in avondkleding dwalen. Johanna speelde een beetje met haar eten en wenkte de kelner opnieuw.

‘Wel, een relatief geringe prijs om Zwitserland buiten deze oorlog te houden,’ zei Peter Gabathuler, die als heer des huizes aan het hoofd van de tafel zat en zijn toekomstige schoonzoon toeknikte als een man van de wereld. Zijn bord was al leeg, de botten van de gekonfijte eend kaal. Hij was als eerste bediend en het had hem goed gesmaakt. Uiterst tevreden leunde hij naar achteren, vouwde zijn handen over zijn buik en zocht de blik van het parlementslid.

‘Bovendien is uw kuuroord dan weer beter bezet, nietwaar?’ antwoordde Thanner. Zijn glimlach had een minzame superioriteit, alsof het zijn persoonlijke verdienste was dat de afspraken van Zwitserland met oorlogvoerende naties voor volle bedden in

het sanatorium zorgden. Hij wist hoe slecht kuuroord Cronwald vanwege de oorlog bezet was geweest. Hij wist dat Gabathuler schulden had gemaakt. En hij wist maar al te goed dat de directeur van het kuuroord vader van een mooie dochter was en dringend een investeerder nodig had.

De pianist speelde nu een dromerig 'Vom Himmel hoch da komm ich her', langzaam en in de hoge tonen met ingetrapte pedalen. Als sterrenstof dwarrelde de melodie over de gasten, en door de combinatie met het geroezemoes en gerinkel van bestek en borden ontstond er een feestelijke sfeer. Buiten was het donker, in de lichtkegel van de terrasverlichting dansten een paar dikke sneeuwvlokken.

Thanners blik dwaalde opnieuw rond en bleef hangen bij de rand van de zaal, waar direct naast de deur voor het personeel een tafel was neergezet, zo ver mogelijk apart. Zijn gezicht vertrok. Daar zaten een paar mensen die de eendenpoten met hun handen pakten en het vlees met hun tanden van het bot scheurden. Ter ere van deze dag waren drie oorlogsslachtoffers uitgenodigd om in de zaal met het gezelschap uit de hogere kringen te eten. Alsof die drie eenvoudige uniformen tussen al die schitterende avondkleding nog niet storend genoeg waren moesten ze ook nog de aanblik van ooglapjes en ontbrekende ledematen verdragen. Thanner schudde vol afkeer zijn hoofd.

'Moeten die lui nu echt met ons feestvieren? Wat zijn dat voor mannen die zich in de oorlog hebben verwond? Simulanten en deserteurs!'

Hij wilde zijn hand weer op die van Johanna leggen, maar ze pakte gauw haar wijnglas. Thanner keek haar aan. Ze glimlachte cynisch en deed geen moeite meer om haar gevoelens te verbergen. 'Daar hebt u gelijk in. Het simuleren van ontbrekende ledematen lukt die soldaat daar met die krukken buitengewoon overtuigend!' zei ze.

Niemand lachte. Mathilde, die tegenover Johanna zat, zocht de blik van haar zus, maar die keek opzij en glimlachte nog steeds naar haar verloofde. Hij glimlachte terug en deed zijn best om een joviale uitdrukking op zijn gezicht vast te houden.

'Wat een mens niet allemaal doet om zich in een Zwitsers sa-

natorium door jou te laten verwennen... Daarvoor zou ik me ook in mijn been laten schieten.'

Dit keer lachte iedereen. Behalve Johanna.

'Onze patiënten mogen zich werkelijk gelukkig prijzen,' probeerde de oude Gabathuler de cynische opmerking van zijn dochter naar de achtergrond te schuiven. 'Met name nu de zeer gewaardeerde dokter Mangold bij ons opereert. Johanna werkt sinds haar terugkeer van het front onder hem.'

Caduff, die tot dusver nog nauwelijks een woord had gezegd, deed ook een poging om van onderwerp te veranderen: 'Wanneer is het eigenlijk zover, meneer Thanner? Wanneer luiden de huwelijksklokken?'

Thanner glimlachte. 'Nou...' Hij wendde zijn hoofd om naar Johanna en liet zijn ogen wellustig over haar heen dwalen. 'Vandaag nog? Daar zou ik in elk geval niets op tegen hebben.' Hij hief zijn glas, en Johanna moest aanzien hoe hij een paar slokken dronk terwijl hij genietend zijn ogen sloot, daarna de punt van zijn tong over zijn snorharen liet glijden en zijn mond bette met een linnen servet. Ook zij hief haar wijnglas, maar ze dronk het leeg alsof het brandewijn was die ze heel snel naar binnen moest gieten omdat hij verdoofde, niet omdat hij zo goed smaakte.

Thanner keek naar Caduff.

'Nee, even serieus. Vlak voor de verkiezingen over tien weken lijkt ons een goed tijdstip voor het huwelijk.'

Johanna's hoofd vloog omhoog.

Ons?

Ze keek naar haar vader, die bevestigend knikte en ook een slok wijn nam. Haar hart ging als een razende tekeer. Ze moest zich beheersen om het wijnglas niet op de grond te smijten of iets kapot te slaan. Haar vader en Thanner hadden het huwelijk dus al gepland?

Thanner trok weer een minzaam gezicht en boog zich naar haar toe. 'En als vrouw van een parlamentslid hoef je dan ook niet meer te werken. Geluksvogel!'

'Maar...' Johanna's gedachten tuimelden over elkaar. 'Ik werk immers graag...' Meer kon ze niet uitbrengen, omdat Thanner haar in de rede viel.

‘Wat zouden de mensen niet denken? De vrouw van een Großrat die werkt als verpleegster? Kom nou toch!’ Hij lachte quasiverbaasd – een lach die duidelijk moest maken dat er geen discussie over mogelijk was. Johanna’s woede veranderde in een gitzwarte wolk die diep in haar kolkte als zwartgloeiende siroop.

Gabathuler legde zijn hand op de onderarm van Thanner en boog zich met een glimlach naar hem toe. ‘Ze heeft niet veel verstand van politiek.’

Johanna sloot haar ogen. Ze wist heel goed wat er in de politiek en in de wereld gebeurde. Ze las niet alleen internationale kranten, ze had ook Carl von Clausewitz gelezen. Bovendien had ze de oorlog aan het front zelf ervaren – in tegenstelling tot die twee mannen in rokkostuum die haar leven regelden zonder haar erbij te betrekken.

Dat ze met Thanner moest trouwen was al een offer, een veel te groot offer, maar moest ze nu ook nog haar werk, haar *identiteit* opgeven? Onder de tafel trok en draaide ze aan haar verlovingsring. Ze wilde hem op tafel smijten, Thanner ronduit naar zijn hoofd slingeren wat ze ervan vond en van haar vader eisen dat hij Elli terughaalde. Het zou een afschuwelijke scène zijn op kerstavond en er zou in het kuuroord nog lang gesproken worden over de vernedering van de Großrat. Maar Mathilde nam het woord: ‘Het is juist goed dat jullie mannen politiek bedrijven. Ik ben in elk geval blij dat ik er niets mee te maken heb. Het heeft ook voordelen om een vrouw te zijn!’

De mannen lachten instemmend. Johanna vertrok geen spier en gaf de kelner een seintje, die zich onmiddellijk naar haar toe haastte om haar nog eens bij te schenken. Mathilde weerde hem echter onopvallend maar met een resoluut handgebaar af. Niemand merkte de giftige blik op die Johanna haar zus toewierp.

Mathilde.

Ze was een van hen.

‘Vrouwen in de politiek, dat ontbrak er nog maar aan!’ proestte Thanner, en de mannen joelden van pret bij dat idee.

Johanna schoof haar stoel achteruit en stond op. Opeens werd het stil. Iedereen keek naar haar.

'Excuseert u mij.'

Thanner sprong op. Haar vader stond eveneens op en streek zijn vest glad. Caduff, die met zijn dochter Klara had zitten fluisteren, kreeg een por van Mathilde en kwam ook overeind, zoals de etiquette voorschreef. Johanna liep weg in de richting van de uitgang.